

Sporcularda Zorbalığa Maruz Kalmanın Psikolojik Sonuçları Psychological Outcomes of Bullying among Athletes

Veli Onur Çelik¹, Esra Yancar Demir²

¹Anadolu Üniversitesi Spor Bilimleri Fakültesi, Beden Eğitimi ve Spor Anabilim Dalı, Eskişehir, Turkey

²Ordu Üniversitesi Tıp Fakültesi-Eğitim ve Araştırma Hastanesi Psikiyatri Anabilim Dalı, Ordu, Turkey

ABSTRACT

Bullying may lead to multiple consequences including academic, social and psychological problems. Bullying, like with in many other branches, has been a major problem in sports. Every form of bullying is described in sports. The competitive nature of sports might unconsciously support bullying. The studies showed that victimization caused by bullying may lead to psychological and physical medical problems as well as unpleasant results such as drug abuse and predisposition to crime. In this review we explained the differences between the terms bullying and mobbing and then tried to draw attention to psychological consequences of being exposed to bullying among athletes.

Key words: Bullying, athlete, victim.

ÖZET

Zorbalığın (bullying) akademik, sosyal ve psikolojik problemleri içeren, çok sayıda olumsuz sonuçları olduğu belgelenmiştir. Zorbalık, diğer pek çok alanda olduğu gibi spor alanında da kendini gösteren, yaygın bir sorundur. Spor çevrelerinde zorbalığın tüm türlerinin olabildiği belirtilmektedir. Sporun rekabetçi doğası, farkında olmadan zorbalık olaylarını destekleyici ortam oluşturabilir. Bu konuda yapılmış çeşitli çalışmalarla zorbalık nedeniyle mağduriyetin fiziksel ve ruhsal sağlık problemlerine yol açması yanında, madde kullanımı ve suç işleme davranışı gibi birçok olumsuz sonuçla da ilişkisi gösterilmiştir. Bu yazıda öncelikle zorbalık ve mobbing (yıldırma) kavramları arasındaki farklılıkları açıklanmış ardından sporcular arasında zorbalığa maruz kalmalarının psikolojik sonuçları üzerinde durulmuştur.

Anahtar kelimeler: Bullying (zorbalık), sporcu, mağdur.

Giriş

Kısaca bir bireyin aşağılanması ve kötü muameleye maruz kalmasını ifade eden bullying (zorbalık) ve mobbing (yıldırma) terimleri genel olarak eş anlamda kullanılmaktadır¹. Ancak coğrafi farklılığa bağlı olarak bazı bölgelerde bu terimlerin kullanım tercihleri de değişebilmektedir. Örneğin; zorbalık İngiltere ve Amerika'da daha çok tercih edilen bir terimken, yıldırma terimi ise İskandinavya ve kıtanın diğer kısımlarında yaygın bir şekilde kullanılmaktadır. Sperry yayınladığı makalesinde; son yıllarda bu iki kavramla ilgili yapılan araştırmaların kavramlar arasındaki farkları belirsizleştirecek kadar iç içe geçtiğini vurgulamaktadır. Oysa yıldırma konusunda literatürde oldukça fazla sayıda yayını bulunan araştırmacı Leymann bu iki kavramın birbirinden farklılıkları olduğunu ifade etmiştir².

Bu gözden geçirme yazısında zorbalık kavramını incelemeye başlamadan önce, literatür içerisinde sıklıkla bu kavram ile beraber olarak kullanılan yıldırma kavramının ve iki kavram arasındaki farklılığın ortaya konmasının faydalı olacağı düşünülmektedir. Yazının ilerleyen bölümlerinde ülkemizde bu konuda çok sınırlı sayıda çalışılmış olan sporda zorbalık ve bunun psikolojik sonuçları ele alınmaya çalışılacaktır.

Yıldırma

İngilizce bir terim olan mobbing (yıldırma) ilk kez 19. Yüzyılda yuvalarını korumak için saldırganın etrafında uçan kuşların davranışlarını tanımlamak amacıyla biyologlar tarafından kullanılmıştır. 1960'larda, Konrad Lorenz adlı araştırmacı aynı terimi, küçük hayvan gruplarının (örneğin kuşlar) daha güçlü ve yalnız bir hayvana (örneğin tilki) toplu şekilde hücum ederek uzaklaştırması; ya da aynı cinsten bir grup hayvanın, aralarındaki en zayıf hayvanı yiyecek ve sudan uzak tutma yoluyla dışlayıp, daha da güçsüz bir hale getirdikten sonra fiziksel saldırılarla öldürerek grubun dışına atması durumunu betimlemek için kullanmıştır³.

Çalışma ortamında yıldırma kavramı, ilk kez 1980'li yılların sonunda Alman çalışma psikoloğu Heinz Leymann tarafından tanımlanmıştır. Leymann, iş yerinde yıldırma birinin veya nadir olarak birkaç kişinin, bir veya daha fazla kişi (nadir olarak dört kişiden fazla) tarafından, her gün ve birkaç ay süre ile sistematik olarak duygusal yönden zarar verici davranışlara maruz bırakılması şeklinde tanımlamıştır⁴.

Leymann beş ana grupta sınıfladığı toplam 45 farklı yıldırma davranış özelliği tanımlamıştır. Bu beş ana başlık şöyledir:

1. Kişinin kendini göstermesini ve iletişimini engelleme: Üst konumundaki kişilerin mağdurun kendini ifade etmesini ve ortaya koyma olanaklarını kısıtlaması. Örneğin, mağdurun sürekli sözünü kesmek, yüzüne bağırarak veya yüksek sesle azarlamak, yaptığı işin sürekli eleştirmek gibi.
2. Sosyal ilişkilerden yalıtma: Çevresindeki insanların mağdurdan uzaklaşması, konuşmaması, sanki orada değilmiş gibi davranması, onu yok sayması vb.
3. Saygınlığına saldırıda bulunmak: İnsanların mağdurun arkasından kötü konuşmaları, asılsız söylentilerin ortada dolaşması, gülünç durumlara düşürülmesi ve cinsel imalar yapılması vb.
4. Yaşam kalitesine ve mesleki duruma saldırıda bulunmak: Mağdura hiçbir özel görevin verilmemesi ya da verilen işlerin geri alınması, anlamsız işler verilmesi, işin sürekli değiştirilmesi ve mali yük getirecek genel zararlara sebep olunması vb.
5. Doğrudan sağlığa saldırıda bulunmak: Mağdurun fiziksel olarak ağır işler yapmaya zorlanması, fiziksel şiddet tehditleri yapılması, fiziksel zarar görmesi ve cinsel tacize uğraması vb⁵.

Yukarıda vurgulanan bu psikolojik şiddet davranışlarından her biri tek tek ele alındığında sadece kaba ve uygunsuz davranışlar olarak da değerlendirilebilir. Bu davranışların bir kısmı belirli koşullar altında bir kereye mahsus hoş görülebilir. Ya da bu davranışı yapan kişinin o gün kötü bir gününde olduğu varsayılarak yaptığı şey anlayışla karşılanabilir. Ancak bu tür davranışların kasıtlı ve sistematik bir şekilde, uzun bir süre ve sık sık tekrarlanarak devam etmesi bu yaşantıların psikolojik şiddet sürecine dönüşmesine neden olmaktadır⁶.

Sperry yıldırma; hedeflenen bir bireyin örgütten tümüyle ya da en azından bir ünitesinden uzaklaştırılması amacıyla, bir örgütün grup üyeleri tarafından, bir çalışanın cinsel olmayan tacize uğraması olarak ifade etmiştir². Ayrıca 4 ayrı organizasyonel ortam tanımlamıştır. Buna göre tip 1 organizasyonel ortamlar sağlıklı, üretici, tacizin olmadığı ortamlarken, tip 2 olarak tanımladığı ortamlar zorbalık yaşanmasına elverişli ortamlardır. Tip3 olarak tanımladığı ortamlar yıldırma1 (hafif yıldırma) ve tip 4 ortamlarda yıldırma 2'nin yani şiddetli yıldırma'nın görüldüğü ortamlardır. Yıldırma bireysel, grupsal ve örgütsel dinamikleri de kapsamaktadır. Aşağılanma, değer kaybetme, kişisel veya mesleki itibarsızlaştırma, rütbe yitimi, hedefi (kurbanı) örgütten uzaklaştırma, uzun süreli sağlık izni veya iş bırakma ile sonuçlanabilir. Bu travmatik deneyimin sonuçları yüksek oranda finansal kayıplara, mesleki, sağlık ve psikolojik anlamda olumsuzluklara, hatta son aşama olarak intihara kadar varabilecek sonuçlara sebep olabilir²⁻³.

Zorbalık

Yıldırmanın aksine, zorbalık tek bir fail ya da suçlu tarafından özgül bir hedef ya da kurban yöneltilen aşağılayıcı ve zarar verici bir davranıştır². Fail (bully) arkadaş ya da üst olabilir ancak, bu davranış grubun diğer üyeleri için geçerli değildir. Yıldırmanın aksine zorbalık eyleminde örgütsel yer alma ya çok azdır ya da hiç yoktur. Bu yüzden sonuçları yıldırmandan daha az ciddidir. Kısacası yıldırma ve zorbalık sağlığın devamı açısından kavramsallaştırılırken, zorbalığın sonuçlarının yıldırmandan daha hafif olduğu iddia edilmektedir².

Zorbalığın en yaygın olarak kullanılan tanımı Olweus'un öncü çalışmalarından gelmektedir^{7,8}. Olweus zorbalığı " bir kişinin zaman içerisinde ve düzenli olarak bir veya birden fazla kişi tarafından olumsuz eylemlere, dalga geçilmeye maruz kalması... , Birinin bir başka kişiye yönelik kasten yaralama veya rahatsızlığa uğratma teşebbüsü ya da eylemi gerçekleştirilmesi... " olarak tanımlamıştır⁷. Benzer şekilde, Frey ve arkadaşları zorbalığı, kasıtlı saldırganlık aracılığıyla, zarara neden olmak için kullanılan gücün dengesizliği olarak tanımlamışlardır⁹. Araştırmacılar zorbalığın üç ana unsuru içerdiği konusunda fikir birliğine varmışlardır. Bunlar; tekrarlama, niyet ve güç dengesizliğidir^{7,10}. Ancak, Olweus tek bir mağduriyetin, zorbalığın tanımının dışında tutulmaması gerektiğini, çünkü durumun genelde kurban üzerinde uzun süre yıkıcı etkilere sahip olabildiğini öne sürmektedir⁷. Kısacası zorbalık, değişen tanımları olmasına rağmen, bir bireye karşı gücün kasıtlı bir biçimde kötüye kullanımı olarak tanımlanabilir¹¹.

Zorbalık kavramının tanımlandığı ilk dönemlerde 25 yaş altı genç erkeklerin arkadaşlarına yönelik agresif davranışlarını tanımlamak için kullanıldığı görülmektedir. Fakat daha sonraları bayanları da içine alacak şekilde tanım genişletilmiş; fiziksel, sözel ve dolaylı saldırganlık da zorbalığa dahil edilmiştir¹². Kavramın macerasının İskandinav ülkelerinde başladığı ve ilk dönemlerde yıldırma kavramı altında kullanıldığı görülmektedir. Olweus, yıldırmanın okullardaki akran zorbalığını karşılamadığı ve bireysel baskıyı içine almadığı için 1980'den sonra yeni bir kavram kullanmaya başlamıştır. Zorbalık kavramı bu şekilde ortaya çıkmış, İskandinav ülkelerinin ardından hızla Amerika'ya doğru yayılmıştır. Olweus, zorbalığı şöyle tanımlamıştır " *bir öğrencinin, sürekli olarak uzun süre bir kişi veya bir grup öğrenci tarafından olumsuz (onur kırıcı, şiddet, aşağılayıcı) hareketlere maruz bırakılmasıdır*"⁷. Zaten yıldırma kavramının genel kabul görmüş tanımını yapan Leymann da zorbalığı okullarda çocuklar ve ergenler arasındaki sıklıkla fiziksel şiddeti içeren davranışları açıklamada; yıldırma işyerinde daha sistemli ve bilinçli olarak gerçekleşen ve nadiren fiziksel şiddet içeren tutumları ifade etmede kullanmayı önermektedir⁴.

Olweus'un vurguladığı diğer önemli bir nokta; bir davranışın zorbalık olarak kabul edilebilmesi için sadece saldırganlık özelliği taşımasının yeterli olmayışıdır. Bu tanımlamanın yapılabilmesi için aynı zamanda taraflar arasında "güç dengesizliği", bunun "süreklilik" arz etmesi ve "kasıtlı" olarak yapılması gerekmektedir¹³. ABD Ulusal Eğitim İstatistikleri Merkezi zorbalığın "doğrudan" ve "dolaylı" olarak ikiye ayrılmasını önermektedir. Direkt zorbalık tırmalama, tokat, tekme, saç seçme de dahil olmak üzere fiziksel agresyon tepkilerini içerirken, indirekt zorbalık sosyal agresyon ve kurbanın sosyal izolasyonla tehdit edilmesiyle karakterizedir¹⁴⁻¹⁵.

Türkçeye genellikle "zorbalık" olarak tercüme edilen bullying davranışını sergileyenlerin tipik özellikleri yıkıcı, öfkeli ve tepkili olarak ifade edilmiştir¹⁶. Bu bireylerin otokontrolleri zayıf ve engellenmeye karşı toleransları düşüktür. Pek çoğunun, kendi saldırganlık düzeylerinin farkında olmadığı ve kaygı düzeylerinin düşük olduğu ifade edilmektedir. Bu bireyler şiddet ve şiddet araçlarına karşı olumlu tutumlar sergileyebilir. Kurbanlarına karşı empatileri yok denecek kadar düşük olabilir. Genellikle problem çözme becerilerinden yoksundurlar. İçki ve sigara içme gibi uygun olmayan davranışlar sergileme olasılıkları vardır. Diğerlerinin haklarına ve duygularına karşı saygısız ve düşüncesizce davranabilirler. Yetişkinlikte suç işleme ve yüksek yalnızlık düzeyine sahip olma olasılıkları bulunmaktadır¹⁶.

Son dönemde küresel çapta zorbalık konusu oldukça dikkat çekmektedir. Aileler, araştırmacılar ve yöneticiler, sorunu tanımlamak, anlamak ve çözmek için araştırma yapma ihtiyacı hissetmektedirler. Sorun, tehlikeli boyutlara ulaşmış ve çözülmesi zorunlu hale gelmiştir. Bireyler zorbalığa maruz kaldığında, baskı hissederler ve bu baskı uzun süre tekrar eder. Bunun sonucunda kişi depresyon, sosyal izolasyon, yalnızlık gibi psikolojik hastalıklara sahip olabilir^{12,17-23}.

Son dönemde çalışma ortamında ya da iş yerinde maruz kalınan zorbalık davranışı ve sonuçları ile ilgili pek çok çalışma gerçekleştirildiği görülmektedir. İşyerinde zorbalık, Leymann'ın 80'lerdeki çalışmasından bu yana, geniş çapta ilgi görmektedir²⁴. Bu durumla ilişkili kapsamlı bir literatür olmasının yanı sıra, Uluslararası Çalışma Ofisi, zorbalığı diğer şiddet içeren davranışlarla aynı tutmaktadır²⁵. Avrupa Birliğine üye ülkeler arasında zorbalığın yaygınlığı %9 olarak rapor edilmektedir. Amerika'da ise her 5 işçiden 1'nin zorbalıktan etkilendiği tahmin edilmektedir^{24,26}. Avustralya'da gerçekleştirilen bir çalışmada Avusturyalıların %35'nin iş arkadaşı, %31'nin de üstü tarafından sözlü istismara uğradığını rapor edilmiştir²⁷. Ancak gelişmekte olan ülkelerde bu durum daha az tanınmaktadır. Örneğin, Türkiye'de bu konu 2000'li yıllardan önce, mesleki sağlık sorunları arasında yer almamıştır. Metodolojik zorluklar yüzünden, zorbalık davranışının ölçümü ve standart tanımı için net bir kriter bulunamamıştır.

Genel anlamıyla zorbalık, işyerinde bireylerin veya bazı grupların bir süre zarfında bir ya da daha fazla negatif davranışa maruz kaldığı durumlar olarak tanımlanabilir²⁴. Rayner ve Hoel bu davranışları beş kategoriye ayırmışlardır. Bunlar; mesleki tehdit, kişisel tehdit, soyutlama, aşırı iş yükü ve istikrarsızlaştırma olarak ifade edilmiştir²⁸.

Sporda Zorbalık

Zorbalık, diğer pek çok alanda olduğu gibi spor alanında da kendini gösteren, yaygın bir sorundur. Yukarıda da belirtildiği üzere 1970'lerin erken dönemlerinden beri, zorbalığın karmaşık sosyal problemlerini anlayabilmek için bilim adamları ciddi çabalar ortaya koymuş ve konu geniş bir araştırma alanına sahip olmuştur²⁹. Zorbalığın akademik, sosyal ve psikolojik problemleri içeren, çok sayıda olumsuz sonuçları belgelenmiştir³⁰⁻³².

Zorbalıkla ilgili olarak, doğrudan ve dolaylı şeklinde önerilen ayırımı yanında, spor alanında farklı sınıflandırma şekilleri de vurgulanmıştır. Fiziksel zorbalık (itmek, vurmak, çekmek, fiziksel tehdit gibi), sözel zorbalık (isim takma, alay etme, tehdit, kişinin cinsel yönelimi, ırkı veya özürüllüğü üzerine yorum yapma, birinin bir sporda teknik ve yeteneklerini sorgulama gibi), ilişkisel zorbalık (görmezden gelme, dedikodu, alay etme, dışlama, takımdan reddedilme gibi) ve siber zorbalığı (facebook, MSN Messenger gibi internet kaynakları aracılığıyla yaralayıcı mesaj gönderme gibi) içeren pek çok form alabileceği de ifade edilmiştir¹¹. Spor çevrelerinde zorbalığın tüm formlarının meydana gelebildiği belirtilmektedir. Çoğu fiziksel eylemin doğal olarak sporda görülmesine rağmen, fiziksel temasın fiziksel zorbalık formlarına tırmanmasını engellemede koç ve sporcuların önemli rolleri olduğu vurgulanmaktadır³³.

Zorbalıkta cinsiyet farklılıklarını inceleyen araştırmaların büyük bir çoğunluğu erkeklerin kızlara göre daha fazla mağdur olduğunu göstermektedir. Fakat bu durum büyük ölçüde incelenen zorbalığın türüne bağlıdır³². Örneğin erkeklerin vurma, itme gibi fiziksel zorbalığa ve alay gibi sözel zorbalığa kurbanı olma olasılıkları daha yüksektir. İyem'in erkek profesyonel futbolcular ile gerçekleştirdiği çalışmasında zorbalık davranışının kaynağının antrenör, seyirci, medya ve takım arkadaşları olarak çeşitlilik gösterebileceği vurgulanmaktadır. Erkek profesyonel futbolcular antrenörleri tarafından psikolojik olarak baskılandıklarını, takım arkadaşları tarafında dışlandıklarını, maç öncesinde, sırasında ve sonrasında takım arkadaşları tarafından psikolojik olarak istismar edildiklerini, taraftarların sistematik olarak kendilerine hakaret ettiklerini, medyanın psikolojik baskısına ve tacizine maruz kaldıklarını

belirtmişlerdir¹⁵. Oysa bazı araştırmalar kız sporcuların daha çok sözel ve ilişkisel zorbalığa (gruptan dışlanma, gözle taciz, fısıltı gibi) maruz kaldıklarını göstermektedir³⁴.

Volk ve Lagzdings ergen kız sporcular arasındaki zorbalık üzerine geniş örneklemlerle bir çalışma yapmışlardır. Bu çalışmada bayan atletlerin sözel olarak ve tehdit formundaki zorbalığa okul ortamlarında, spor ortamına göre daha sık maruz kaldıklarını tespit etmişlerdir³⁵. Bu sonuç spor ortamının rekabetçi ve bazen agresif olan doğası göz önüne alındığında özellikle şaşırtıcıdır. Yazarlar bunu stresli spor ortamında bu kızların zorbalık davranışlarına başvurmadan diğer kızlar ile etkileşim içerisinde olabilmeye yeteneklerine bağlamışlardır. Aynı zamanda ortak ilgi ve hedeflerinin olması da kızlar arasında zorbalığın daha az görülmesinin diğer bir sebebi olarak gösterilmiştir. Sportif organizasyon içindeki kızların bu ortak değer ve çıkarları sosyal olarak daha heterojen olan okul grubuna oranla birbirleriyle daha az sosyal çatışma yaşamalarına sebep oluyor olabilir³⁵. Bir başka deyişle kızlar sporcu hemcinsleri ile daha sağlıklı ve samimi bir şekilde iletişim kurabilme ve onları anlayabilme kabiliyetine sahiptirler. Oysa İyem çalışmasında, erkek futbolcuların zorbalık davranışının kaynakları arasında hem takım arkadaşlarını hem de diğer hemcinslerini gösterdiklerini belirtmiştir. Aynı çalışmada erkek sporcular da zorbalık davranışı sonucunda migren, baş ağrısı uykusuzluk, ağlama, umutsuzluk, saha içinde agresiflik, performans düşüklüğü, işine karşı isteksizlik ve işi bırakma gibi etkiler ortaya çıktığı ifade edilmiştir¹⁵.

Sporun rekabetçi doğası, farkında olmadan zorbalık olaylarını destekleyici ortam oluşturabilir. Örneğin, Besag zorbalığın sosyal olarak kabul edilebilir gibi görünen formlar alabileceğini öne sürmüştür³⁶. Rekabetçi davranışlar bazı sporcular için oldukça memnuniyet verici olabilirken, daha az rekabetçi ve daha az yetenekli sporcular için sıkıntıya ve aşağılık duygusuna sebep olabilir. Peguero'nun yakın zamanda yapmış olduğu çalışmada, okul içi sporlara katılan öğrencilerin katılmayanlara göre zorbalığa maruz kalmalarının daha muhtemel olduğunu ortaya koymuştur. İlginç bir şekilde, aynı çalışma, okullar arası sporlara (okul içi sporlardan daha büyük resmi spor takımları) katılım gösteren öğrencilerin zorbalık mağduru olduğunu göstermiştir. Spor katılımının pek çok faydası olmasına rağmen, bu çalışma spor ortamlarındaki zorbalığın önlenmesi ihtiyacının altını çizmektedir³⁷.

Kanada'da kız atletlerle yapılan geniş katımlı bir çalışmada da hafif düzeyde zorbalığın kız sporcularda aynı yaş grubu genel ortalamasından iki kat fazla, ağır düzeyde zorbalığın ise 3 kat fazla görüldüğü belirtilmiştir. Bu farklılığı açıklamak üzere 3 ayrı hipotez öne sürülmüştür. İlk hipoteze göre; yarışmacı sporlarla uğraşan kızların daha rekabetçi oluşu ve agresyon düzeylerinin yüksek oluşudur. Ancak bu hipotez bu atletlerin zorbalık davranışlarını

açıklayabilirken, mağdur olma oranlarının yüksekliğini açıklayamamaktadır³⁵. Hara bunu mağdur kişilerin reaktif olarak agresif tavır göstermelerine bağlamıştır³⁸. Reaktif agresyon ise pasif bireylerin sosyal ortamlarda tehdit olarak algıladıkları durumlara karşı gösterdikleri spesifik bir agresyon tipi olarak tanımlanmaktadır³⁹. Bu reaktif agresyon bireyi sırasıyla daha fazla agresif ve mağdur duruma eğilimli hale getirebilir.

İkinci hipotez rekabetçi sporla uğraşan kızların geleneksel feminen idealler ve kız kültürüne aykırı davranışlara sahip olabilmeleridir. Ergen kız atletler, atlet olmayanlara göre yarışma, saldırganlık, ağrı, zorbalık ve /veya mağduriyet açısından daha maskülen bir görünüme sahip olabilirler. Araştırmalar daha maskülen davranışları benimseyen kız ergen atletlerin, ortalama ergen kızlardan daha sportif, zorbalık ve buna bağlı mağduriyetle daha ilişkili olduğunu göstermektedir⁴⁰. Bir çalışmada maskülen tavırlar sergileyen kızların arkadaş olarak erkekleri tercih ettiği ve arkadaşlık ilişkilerinde feminen kızlara oranla daha düşük kalitede doyum sağladıkları belirtilmiştir⁴¹. Maskülen ergen kızların hemcinsleriyle arkadaşlık kurmada ve yakınlaşmada eksiklikleri olabilir. Düşük sosyal uyumları cinsiyetle ilişkili artmış zorbalık ya da mağduriyete, akranlarıyla olan ilişkilerinde dışlanmışlık ve yabancılaşma gibi duygular hissetmelerine neden olabilir³⁵. Bir sosyal alanda agresif tavırlar sergileyen bir bireyin diğer sosyal ortamlarda da benzer tutumlar sergileyebileceği unutulmamalıdır.

Bu konudaki üçüncü hipotez okulda sosyal olarak uzaklaşma, yabancılaşma hisseden ergenlerin bu duyguyu okula karşı da genelleştirebilecekleriyle ilgilidir. Araştırmalar artmış okula yabancılaşma hissinin, yüksek zorbalık davranışı ile ilişkisini göstermektedir. Bu durum aynı zamanda mağduriyet içinde potansiyel bir faktör oluşturmaktadır. Ayrıca spor faaliyetleri için ayrılması gereken zaman, kişinin okuldaki sosyal ilişkiler ve sosyal becerilerini geliştirmeye yönelik fırsatları kaçırmasına ve dolayısıyla okul ortamından yabancılaşmasına da zemin hazırlayabilir^{21,35}.

Sonuç

Rekabetçi sporların genellikle vurgulanan; gençlerin fiziksel, ruhsal ve sosyal becerilerini geliştirme şeklindeki olumlu katkılarının yanı sıra, çatışma, stres, beden imajıyla ilgili endişeleri arttırma şeklinde negatif bir etkisi olabileceği de unutulmamalıdır. Bu konuda yapılmış çeşitli çalışmalarla zorbalık nedeniyle mağduriyetin fiziksel ve ruhsal sağlık problemlerine yol açması yanında, madde kullanımı ve suç işleme davranışı gibi birçok olumsuz sonuçla da ilişkisi gösterilmiştir²⁰⁻²². Ülkemizde bu konuyla ilgili geniş katılım örnekli çalışmalara ihtiyaç vardır. Sporun doğasındanmış gibi düşünülerek göz ardı edilen ya da fark

edilemeyen zorbalıkla ilgili olarak farkındalığın artması, kişinin tüm yaşamını ve işlevselliğini ciddi biçimde etkileyen psikolojik sorunlara da farkındalığı arttırması açısından son derece önemlidir.

Kaynaklar

1. Namie G. Workplace bullying: escalated incivility. *Ivey Business Journal*. 2003;68(2):1–6.
2. Sperry L. Mobbing and bullying: the influence of individual, work group, and organizational dynamics on abusive workplace behavior. *Consulting Psychology Journal: Practice and Research*. 2009;61:190–201.
3. Tınaz P. İşyerinde psikolojik taciz (mobbing). *Çalışma ve Toplum, Ekonomi ve Hukuk Dergisi*. 2006;11:11-22.
4. Leymann H. The contend and development of mobbing at work. *European Journal of Work and Organizational Psychology*. 1996;5:165-84.
5. Gül H. İş sağlığında önemli bir psikososyal risk: mobbing- psikolojik yıldırma. *TAF Preventive Medicine Bulletin*. 2009;8:515-20.
6. Çöl SÖ. İş yerinde psikolojik şiddet: hastane çalışanları üzerine bir araştırma. *Çalışma ve Toplum, Ekonomi ve Hukuk Dergisi*. 2008;19:107-34.
7. Olweus D. *Bullying at School: What We Know and What We can Do*. Oxford, UK, Blackwell, 1993.
8. Olweus, D. Tackling peer victimization with a school-based intervention program. In *Cultural Variation in Conflict Resolution* (Eds DP. Fry, K Bjorkqvist):215-31. New Jersey, Lawrence Erlbaum Associates, 1997.
9. Frey KS, Hirschstein MK, Edstrom LV, Snell JL. Observed reductions in school bullying, nonbullying aggression and destructive bystander behavior: a longitudinal evaluation. *J Educ Psychol*. 2009;101:466-81.
10. Vaillancourt T, McDougall P, Hymel S, Krygsman A, Miller J, Stiver K et al. Bullying: are researchers and children/youth talking about the same thing? *International Journal of Behavior*. 2008;32:486-95.
11. Nirmal R. Coaches' perceived impact of the respect in sport (ris) program on bullying, abuse, neglect, and harassment in sports (Thesis of master of arts). Vancouver, University of British Columbia, 2010.
12. Cowie H, Jennifer D. *New Perspectives on Bullying*. Berkshire, England, McGraw-Hill, 2008.
13. Olweus D. The nature of school bullying: A cross national perspective (Eds PK. Smith, Y Morita, J Junger-Tasi D Olweus, R Catalano, P Slee):7-27. London, Routledge, 1999.
14. Ross PN. *Arresting Violence: A Resource Guide For Schools and Their Communities*. Toronto, Toronto Ontario Public School Teachers Federation, 1998.
15. İyem C. Bullying in football experiences of Turkish professional footballers. *Mediterr J Soc Sci*. 2013;4: 479-88.

16. Gökler R. Okullarda akran zorbalığı. *Uluslararası İnsan Bilimleri Dergisi*. 2009;6:511-37.
17. Austin S, Joseph S. Assessment of bully-victim problems in 8 to 11 year-olds. *Br J Educ Psychol*. 1996;66: 447-56.
18. Berthold KA, Hoover JH. Correlates of bullying and victimization among intermediate students in the Midwestern USA. *Sch Psychol Int*. 2000;21:65-78.
19. Borg M. The extent and nature of bullying among primary and secondary school children. *Educational Research*. 1999;41:137-53.
20. Craig WM. The relationship among bullying, victimization, depression, anxiety, and aggression in elementary school children. *Pers Individ Dif*. 1998;24:123-30.
21. Volk A, Craig W, Boyce W, King M. Adolescent risk correlates of bullying and different types of victimization. *Int J Adolesc Med Health*. 2006;18:375-86.
22. Whitney I, Smith PK. A survey of the nature and extent of bullying in junior/middle and secondary schools. *Educational Research*. 1993;35:3-25.
23. Wild L, Flisher A, Bhana A, Lombard C. Associations among adolescent risk behaviours and self esteem in six domains. *J Child Psychol Psychiatry*. 2004;45:1454-67.
24. Bilgel N, Aytac S, Bayram N. Bullying in Turkish white-collar workers. *Occup Med (Lond)*. 2006; 56:226-31.
25. Chappell D, Di Martino V. *Violence at Work*, 3rd ed. Geneva, International Labour Organization, 2006.
26. Namie G, Namie R. *The Bully at Work: What You Can Do to Stop the Hurt and Reclaim Your Dignity on the Job*. Naperville, IL: Sourcebooks, 2000.
27. Mayhew C, Chappel D. Internal violence (or bullying) and the health workforce. The University of New South Wales School of Industrial Relations and Organisational Behaviour and Industrial Relations Research Centre Working Paper Series. 2002; 142(3):1-74.
28. Rayner C, Hoel HA. Summary review of literature relating to workplace bullying. *J Community Appl Soc Psychol*. 1997;7:181-91.
29. Hymel S, Swearer S. Bullying: an old-aged problem that needs new solutions. <http://www.education.com/reference/article/bullyingabout-power-and-abuse-of-power>. (accessed 1.8.2015)
30. Nansel TR, Haynie DL, Simons-Morton BG. The association of bullying and victimization with middle school adjustment. *Journal of Applied School Psychology*. 2003;19: 45-61.
31. Boivin M, Hymel S, Bukowski WM. The roles of social withdrawal, peer rejection, and victimization in peers in predicting loneliness and depressed mood in childhood. *Dev Psychopathol*. 1995;7:765-86.
32. Card NA, Isaacs J, Hodges EV. Correlates of school victimization: Implications for prevention and intervention. In *Bullying, Victimization, and Peer Harassment. A Handbook of Prevention and Intervention* (Eds JE Zins, MJ Elias, CA Maher):339-66. New York, Haworth Press, 2007.

33. Respect in Sport. Respect in sport coach program. <http://www.respectinsport.com/riscoach> (accessed 1.8.2013)
34. Mynard H, Joseph S. Development of the multidimensional peer victimization scale. *Aggress Behav.* 2000;26:169-78.
35. Volk AA, Lagzdins L. Bullying and victimization among adolescent girl athletes. *Athletic Insight.* 2009;11:13-31.
36. Besag VE. *Bullies and Victims in Schools: A Guide to Understanding Management.* Buckingham, UK, Open University Press, 1989.
37. Peguero AA. Bullying victimization and extracurricular activity. *J Sch Violence.* 2008;7:71-87.
38. Hara H. Justifications for bullying among Japanese schoolchildren. *Asian J Soc Psychol.* 2002;5:197-204.
39. Marini ZA, Dane AV, Bosacki SL, & Cura YLC. Direct and indirect bullyvictims: differential psychosocial risk factors associated with adolescents involved in bullying and victimization. *Aggress Behav.* 2006;32:551-69.
40. Young, R and Sweeting H. Adolescent bullying, relationships, psychological wellbeing, and gender-atypical behavior: a gender diagnosticity approach. *Sex Roles.* 2004;50:525-37.
41. Reeder H. The effect of gender role orientation on same- and cross-sex friendship formation. *Sex Roles.* 2003;49:143-153.

Correspondence Address / Yazışma Adresi

Esra Yancar Demir
Ordu Üniversitesi Tıp Fakültesi
Eğitim ve Araştırma Hastanesi
Psikiyatri Anabilim Dalı
Ordu, Turkey
e-mail: edyancar@yahoo.com

Geliş tarihi/ Received: 21.07.2015**Kabul tarihi/Accepted: 29.11.2015**